

УДК 87.3(0)5

ЛАТЕНТНИЙ ЗМІСТ ІДЕЇ СУЧАСНОГО УНІВЕРСИТЕТУ: ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКІ ВИМІРИ

Медведєв І.А.

кандидат наук з державного управління
Харківський регіональний інститут державного управління НАДУ при Президентіві України

Annotation

In article is considered problem to realization to ideas of the modern university. The Author pays attention to philosophical-management aspect of state management scope higher education in modern information society. In work is made analysis most general approach to consideration state-management influence upon university as institution.

Анотація

У статті розглянуто проблему реалізації ідеї сучасного університету. Автор приділив увагу філософсько-управлінському аспекту державного управління галуззю вищої освіти в сучасному інформаційному суспільстві, проаналізував загальні підходи до розгляду державно-управлінського впливу на університет як інституцію.

Ключові слова

Філософсько-управлінський аспект, державне управління.

I. Вступ

Розвиток вчень про реалізацію ідеї університету в XXI ст. набуває нової актуальності. Представники науки державного управління, філософи, педагоги дедалі частіше звертають свою увагу на університет як державну інституцію, а також на розвиток латентних складових ідеї університетської освіти у світі. Загальні проблеми економіки та соціуму з позиції сьогодення видаються не тільки глобальними, але й такими, вирішити які за допомогою вже розроблених теорій та механізмів неможливо. Отже, потребує оновлення не тільки розуміння стратегічного спрямування державного управління освітою на вищому її рівні, а й змістове навантаження можливих моделей розвитку університетів. Сучасні дослідники системи освіти все частіше говорять про кризові явища в університетах. Перш за все, причиною такої кризи є посилення тенденцій глобалізації, яка вимагає від тих, хто розробляє ідею розвитку кожного конкретного університету, турбуватися про налаштування призначення навчального закладу на економічні, політичні, культурологічні та інші зв'язки, що стрімко змінюються. Уряди країн, тим більше країн з перехідною економікою, починають переорієнтовувати свої освітні стратегічні спрямування, що, безу-

мовно, впливає як на статус університетів, так і на їх як зальну й конкретну (індивідуальну) ідею. Держава, програмуючи в декларативних документах світову або континентальну інтеграцію університетів, позбавляє себе можливості спиратися на університети як на "стовпи" національної держави. Ринок інтелектуальних ресурсів теж стає глобальним, і якісний інтелектуальний продукт стає більш мобільним. Водночас відбувається процес вимивання високоінтелектуального працівника у країни з кращими умовами праці, соціального захисту тощо. Цей процес ще називають "холодною війною за інтелект". У такій ситуації частина університетів занепадає й гине, а інші набувають професійного самовизначення не лише на національних ринках праці та освіти, а й на глобалізованому (континентальному або світовому ринках).

II. Постановка завдання

Мета статті полягає в узагальненні поглядів сучасних учених у галузі філософії державного управління освітою на загальну ідею університету. Виходячи з поставленої мети можна виділити такі завдання:

- проаналізувати наукові підходи до визначення поняття "ідея університету";
- узагальнити спільні погляди представників науки державного управління, філософів та педагогів на проблему реалізації ідеї університету.

III. Результати

На думку таких учених, як Ж. Деррід, Г.Г. Маркес, С. Квіт, університет має бути чимось сенергетичним, тобто ніколи не відмовлятися від певного шляху і намагатися спиратися на все, що може мати сенс і не виходить за межі етики. Дж.Г. Ньюмен називає університет місцем взаємодії. Численна кількість дослідників підкреслює важливість розгляду питання про призначення нового покоління академічної спільноти. При цьому С. Квіт зазначає, що в сучасних умовах не можна ототожнювати тих, хто щоденно формує університетське життя, із самим університетом, оскільки при цьому втрачається щось метафізичне. Під цим метафізичним С. Квіт і розуміє ідею університету. Автор зазначає, що крім власної ідеї, яка формує його призначення, ідея університету

буде складатися з продукування та поширення найрізноманітніших наукових, культурних і суспільно-політичних ідей. Ідея модерності була абсолютизована М. Гайдеггером саме з погляду колективізму. Він пише, що місія університету, його сутність, а також призначення академічної спільноти полягають у відданості загальній ідеї, вираженні духу німецького народу, зрештою у здатності до повної мобілізації заради служіння знанню [1–5].

Згідно із Г.-Г. Гадамером, особистим завданням кожного є знаходження власного простору і свободи. На його думку, цей маленький академічний всесвіт все ще залишається однією з небагатьох можливостей зазирнути наперед у великий всесвіт людства, яке має навчити будувати нову систему соціальних відносин. Тобто йдеться про новоутворені форми спілкування та відносин у межах народу й людства [1; 3].

Сучасний український вчений М. Попович зазначає, що західні країни взагалі мають проблему втрати цінності університету як центру науки, культури, виховання, громадського впливу. Він підкреслює, що наука, зосереджена навколо викладання, неминуче набуває характеру загальної вченості, а університетський учений починає мислити широкими категоріями.

Проте, на думку М. Поповича, такі процеси відбувалися й у СРСР. На нашу думку, вищезгадану “хворобу грантів” заражені й сучасні університети та сучасні вчені в Україні. Українські університети мають переважно навчально-педагогічний, а не науково-дослідний характер. Університети в Україні надзвичайно політизовані, тому студенти розглядаються як численний електорат на тих чи інших виборах.

На думку В. Горського, криза університетів відбувається як на Заході, так і в країнах пострадянського простору. Як зазначає С. Пролєєв: “покликанням університету є автономія розуму”. Тому, перш за все, розум стає самостійним і незалежним чинником у розв’язанні будь-яких проблемних питань та суперечностей, і його можна вважати “ресурсом розумності”. По-друге, автономія розуму передбачає емансипацію інтелектуальної праці від держави. По-третє, мислення – це справа організованої комунікативної єдності, наукової спільноти. Водночас університет не створює автономії розуму, а лише забезпечує специфічні умови її відтворення та функціонування в соціокультурному просторі. Кризові явища в університетському середовищі С. Пролєєв характеризує як втрату університетом самодостатності, тобто відсутність можливості відтворити інтелектуальні компетенції; неприйняття суспільством голосу розуму. Разом з тим підкреслюється залежність інтелекту й ро-

зуму від соціальних сил: держави, грошей, культурних стереотипів, насильства тощо. Водночас більшість дослідників говорить про кризу університетів і намагається спрогнозувати подальші перспективи розвитку цієї інституції. Разом з тим існує думка, що рух до свободи може загрожувати ідеї університету. Американський учений Л. Рудницький підкреслює неприпустимість “надмірної” демократизації через абсолютне урівноваження прав студентів і викладачів, що також призводить до втрати досконалості. Він наводить слова колишнього міністра охорони здоров’я США Дж. Гарднера, який запитував: “Чи можемо ми бути рівними і досконалими водночас?”, та Дж. Ф. Купера, який дуже чітко окреслив цей вимір демократії: “Тенденції демократії в усіх речах спрямовані до посередності”. Отже, Л. Рудницький підкреслює, що гарна, доцільна освіта повинна відтворювати у студента духовний аристократизм, елітаризм у найкращому розумінні цього слова, а у професорів – відчуття й вагу відповідальності влади [1].

М. Култаєва стверджує, що дійсність українського університету поки що домінує над його ідеєю, тяжіючи до заміни свободи інтелектуальною незалежністю, вищих моральних цінностей потребами сьогодення. Окреслення такого собі університету без ідеї університету ми повинні прийняти як виклик глобалізації. Це виражатиметься в тому, що представники академічної спільноти, залишаючись громадянами держави та репрезентами нації, водночас ставатимуть представниками планетарного суспільства й планетарного людства. А. Кулаков застерігає від будь-яких спроб партикуляризації універсальності університету, оскільки це заперечує його ідею. Він вважає, з посиланням на Е. Гріна, що тепер під час відмирання національної держави, національна освіта стає “мертвою, анахронічною, недоречною, раптом втрачає свій сенс”. А. Єрмоленко переймається загрозами “вulgарного постмодернізму”, коли такі поняття, як розум і раціональність, перетворилися майже на негативні. Разом з тим можна говорити про те, що на початку Другої світової війни, як у США, так і в інших країнах, набуває поширення інший тип вченого, а також принципово новий тип організації наукових досліджень: розробки та пошуки зосереджуються навколо конкретних, переважно прикладних проблем, і головним завданням вченого є не стільки викладання, скільки насамперед робота над різноманітними проектами. Втрачається універсальний характер ученого, він стає передусім діловою людиною. Його престиж більше залежить від кількості грантів, ніж від якості та глибини його лекцій.

Більшість дослідників визначає глобалізацію як об'єктивний процес транскордонного (трансатлантичного руху) та його вплив на ресурси й феномени, що торкаються інтересів світового співтовариства в цілому. Проблема глобалізації полягає не в тому, що вона має своїх прихильників та супротивників, а в тому, що цей процес оцінити об'єктивно, на жаль, практично неможливо. На сучасному етапі розвитку цивілізації виникає нове суспільство знань, парадигма якого принципово відрізняється від парадигми інформаційного суспільства. Суспільство знань має риси поширеності й загальнодоступності інформації та знань, масового індивідуалізму та інтеграції міжпредметних зв'язків. Людина дістає надію знову посісти позиції суб'єкта цивілізаційної активності. Вхідження в європейське товариство – найбільш прозора для України форма вияву процесу глобалізації, яка пов'язана з переусвідомленням і переоцінкою поняття “національний університет”. На думку Габрієляна, процес глобалізації пробуджує до життя свою протилежність – регіоналізацію та локалізацію. Показниками тут виступають процес європейської інтеграції, збільшення кількості країн у світі за останні десятиліття, сплеск націоналізму й релігійного фундаменталізму. У цих процесах університет має шанс віднайти свою ідею. І його залучення в глобальні процеси цілком може врівноважуватися локальною визначеністю його місії.

Польський дослідник М. Квек також порушує питання кризи фундаментальних цінностей сучасного університету із звичною вже констатацією глобалізації, влади постмодернізму, смерті інтелектуала, кінця національної держави. На його думку, триває небезпечний процес перетворення університету на “освітню корпорацію”, що може означати його кінець. Водночас це не зовсім кінець університету, а тільки завершення певного способу його сприйняття. Унікаючи термінів “ідея” і “призначення”, М. Квек закликає шукати для університету “нове місце в культурі”, інакше він займатиметься звичайним продукуванням спеціалістів – “швидко, дешево та ефективно – бажано, звичайно, дуже швидко, дуже дешево і дуже ефективно”. Як певну нову метафізику університетові пропонується підтримувати ідеї громадянського суспільства.

У цій дискусії довкола університету цікавою є позиція класика постмодернізму Ж. Дерріди, для якого будь-яке, навіть слушне твердження, є не більше ніж “логоцентризм”, щось відносне і нетривале. Цікавими є три тези Ж. Дерріда. По-перше, у контексті необхідності оновлення університету він говорить про необхідність створення такого нового способу підготовки студентів, який вчитиме їх по-новому аналізувати, допомо-

же визначитися з остаточними пріоритетами та зробити свій вибір. По-друге, це специфічне розуміння законів життєдіяльності університету. По-третє, це ніяк не притаманне для постмодерніста визнання істини та істинного, того, “що стримує, тобто оберігає та продовжує існувати”.

Отже, можна поставити риторичне запитання: чи може сучасний український університет бути національним? З деякими наведеними застереженнями можна не погодитися. У цьому контексті постає запитання: який саме університет потрібен українському суспільству й Україні як державі?

Серед прообразів сучасного університету можна назвати Піфагорійський союз, філософську школу Сократа, Академію Платона, Лікей Арістотеля, Сади Епікура, Музейон Птоломея.

У Давній Греції термін “ідея” (грец. Εἶδος) означав буквально вид, спосіб дії, якість, споглядання. Одним із перших термін “ейдос” почав використовувати Анаксагор. Він називає ейдоси частками, з яких виник світ, або ж “зерном усіх речей”. Демокрит також говорить про недосяжні для чуттєвого пізнання ідеї-атоми, з яких складаються предмети, наче слова з літер.

Класичне вчення античності про ідею було розвинуто Платоном. Філософія Платона впливає з фундаментальної дуалістичності світу: є світ речей, світ, який постійно є і разом з тим ніколи не існує; і світ ідей, світ того, що завжди є і ніколи не здійснюється. Перший – предмет чуттєвого пізнання; другий – предмет розумового мислення. Єдиними відносинами між речами та ідеями є копіювання, причому ідея розглядається як первинний образ, а чуттєвий предмет – як копія. У цьому копіюванні й полягає та мала міра реальності, якою володіє емпіричний світ. Людина у світі подібна до в'язня печери, який споглядає лише тіні, лише примару мети [5]. Хоча ідея за формою є родовим поняттям, за Платоном, вона не може бути відтворена за допомогою міркувань і не є результатом порівняльної абстракції. Платонові ідеї – не думки та судження, а те, що є предметом думки, коли вона вільна від усього чуттєвого; це істинне буття найбільшою мірою. Звідси впливає, які властивості повинна мати ідея: вона вічна, абсолютна, нематеріальна, незмінна тощо (всі предикати буття олеатів). Видатний дослідник платонізму О.Ф. Лосев виділяє в платонівській ідеї такі змістові навантаження. Ідея – це: а) максимальне узагальнення речей та предметів; б) принцип усвідомлення речі, її змістова сутність та визначення; в) вища цінність і предмет життєвих сподівань, так само, як і сама любов мислилася Платоном як сходження у світ ідей та відображення його на людях; г) не просто об'єкт або принцип

речі, але ще й суб'єкт, мислення самого себе; д) космічний розум – Нус; е) особливе буття. Ієрархічно організовану живу систему цих ідей, які мали риси самосвідомості, самоспоглядання та слугували джерелом, принципом та причинами всього, що існує, Платон називає терміном з діалогу “Федр” – Гіперуранія, тобто “місце під небесами”. В Арістотеля, який, на відміну від Платона, заперечує субстанціональне існування ідеї, термін “ейдос” має значення “форма” – це загальне в самій речі та месіанська причина її становлення. Сукупність ейдосів усіх речей утворює ієрархію, на вершині якої знаходиться Форма форм – непорушний Розум-першорухі [5].

Після доби античності до раціональної ідеї університету додається ірраціональна складова, яка вміщується у формулу Св. Августина: “Вірю, щоб розуміти”. Відтепер університет поступово стає не тільки місцем досліджень, виховання та відтворення, а й набуває загальнолюдської вартості. Болонський університет засновується 1088 р., Паризький – 1200 р., Києво-Могилянська академія – у 1615 р.

В українській практиці управління організацією університетської роботи було багато етапів, коли було потрібно відроджувати національну освіту:

- відродження національної освіти після падіння й розвалу Російської Імперії (1917 р.);
- розвал Австро-Угорської монархії (1918 р.);
- розвал Радянського Союзу (1991 р.).

На думку С. Квіта, за часів Радянського Союзу відбулося значне руйнування української вищої школи, наслідки якого можна спостерігати ще й сьогодні. Університети за радянських часів були перетворені на педагогічні ВНЗ, відповідно була зруйнована матеріально-технічна база, яка давала б можливість здійснювати наукові дослідження. Отже, цей напрям діяльності університетів перестав бути пріоритетним і відійшов на другий план. Радянська влада повністю зруйнувала підвалини класичного університету в Україні, тобто винищила складові середньовічного університету: академічну свободу; автономію; освіту, засновану на християнському світогляді; повагу до людської індивідуальності; національні цінності, соціальну та інтелектуальну елітарність. Ці процеси можна порівняти з добою Великої Французької революції, яка також свого часу зробила спробу відмовитися від університетів. Тобто сама його природа становить певну небезпеку для революційних режимів.

Від часів В. фон Гумбольдта (1767–1835 рр.) університет покликаний виховувати національно свідому еліту, що, у свою чергу, розвиває власну державу. За його часів відбувається “розподіл” повноважень між

державою та університетом, у якому останній бере на себе певні зобов'язання, але працює в умовах автономії з метою виховання гармонійно розвинутої особистості. Оскільки на цей час припадає боротьба німців з наполеонівською окупацією, можна стверджувати, що в тій ситуації ідея університету формувалася на основі романтизму та націоналізму. Водночас ідеї раціоналізму Просвітництва мали найбільший вплив. Поєднання цих двох протилежних чинників також засвідчує сенергетичність університету, його здатність народжувати нові якісні характеристики. В. фон Гумбольдт не ставить на перше місце завдання університету виховувати молодь. Головним у гумбольдтовській ідеї університету є поєднання “об'єктивної науки й суб'єктивної освіти”, при цьому головна роль залишається за наукою. Це положення ідеї університету залишаться й дотепер досить життєздатним, бо академічна спільнота студентів і викладачів є добровільним об'єднанням саме заради розвитку науки. Разом з тим і в XVIII, і на початку XXI ст. одним з основних завдань реалізації ідеї університету було й залишається виховання інтелектуала та громадянина, який мислить самостійно [1].

У контексті розгляду призначення університету слід повернутися до ідеї принципів продукування ідентичності університету. Серед них можна назвати принципи:

- індивідуальної ідентичності;
- національної ідентичності;
- європейської ідентичності.

Що стосується останнього із зазначених, принципу європейської ідентичності, то Х. Ортеґа-і-Гассет навіть називає університет провідним началом європейської історії. На думку Ю. Гамбермаса, те, що від часів В. фон Гумбольдта називають “ідеєю університету”, є проектом втілення певної ідеальної форми життя. Ця ідея відсилає нас до законів творіння, за якими постають усі форми об'єктивного духу.

IV. Висновки

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновки, що у визначенні ідеї та призначення університету важливу роль відіграє дуалістична опозиція: між індивідуальним і колективним. Разом з тим колективна спрямованість університету стоїть на заваді свободі академічній. До того ж дуалізм або, як кажуть деякі дослідники, бінарний характер у спрямованості руху університету не є патологією. Більше того, він повинен мати багатовекторний характер. Розвиток університету неможливий при односпрямованості його руху.

По-перше, йдеться про неповторність й усвідомлення важливості життєвого вибору випускників. Існування університету залежить від особистостей. Отже, потребує роз-

витуку ще один університетський принцип – духовно-аристократичний. Разом з тим поняття та розуміння академічної спільноти потребують відчуття єдиного. У розробці й запровадженні цих форм спілкування національній спільноті та людству має допомогти університет через свою ідею та призначення, хоча дуже часто, як, наприклад в Україні, національні університети не мають можливості впливати на події у власній державі.

Напрямами подальших досліджень можуть стати аналіз університету як інституції, що є соціально-культурною організацією, а також певні аспекти дослідження національної основи університету в сучасних українських умовах.

УДК 351.778.56

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ЖИТЛОВИМ ФОНДОМ

Олійник Н.І.

кандидат наук з державного управління, докторант
Національна академія державного управління при Президентові України

Annotation

In the article investigational forms and features of management a housing fund in foreign countries, investigational methods of bringing in of inhabitants to the management and maintenance of houses, strengthening of safety, increase of comfort.

Анотація

У статті досліджено форми та особливості управління житловим фондом у зарубіжних країнах, досліджено способи залучення мешканців до управління й збереження будинків, посилення безпеки та підвищення комфортності.

Ключові слова

Житлове будівництво, приватна власність, кондомініум, соціальне житло, житловий кооператив, квартиронаймач, житлова компанія.

I. Вступ

На сьогодні управління об'єктами житлово-комунального господарства, відповідно до ст. 30 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР, належать до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад. Функцією органів місцевого самоврядування є управління об'єктами житлово-комунального господарства, що перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад, забезпечення їх належного утримання та ефективної експлуатації, забезпечення надання населенню необхідного рівня та якості послуг. Проте відбулись кардинальні зміни у власності жит-

Література

1. Ідея університету : антологія / М. Зубрицька, Н. Балик, З. Рибчинська ; [відп. ред. М. Зубрицька]. – Львів : Літопис, 2002. – 304 с.
2. Скот П. Реформи вищого образования в странах Центральной и Восточной Европы: попытка анализа / П. Скот // *Alma Mater*. – 2001. – № 11. – С. 52.
3. Pelikan, Yaroslav. *The Idea of the University. A Reexamination*. – Yale University Press, 1992.
4. Readings, Bill. *The University in Ruins*. – Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1996.
5. Ross D. *Platos theori of ideas*. – Oxford, 1951.

лового фонду й підприємств, які надають житлово-комунальні послуги. Практично повсюдно виникла ситуація, коли в одному будинку поєднуються кілька форм власності: приватна, державна, муніципальна.

Виникла необхідність пошуку оптимальної схеми управління багатоквартирними будинками, які перейшли у власність декількох власників, і правового регулювання відносин між власниками спільного майна. Ця проблема сьогодні є актуальною для всіх міст України.

Питанням управління житловим фондом в Україні та виробленню підходів до його законодавчого та нормативно-правового регулювання присвячено наукові розробки Г.М. Семчука, О.М. Білянського, В.М. Кірюшина, Ю.М. Манцевича. Проте практика в цій сфері потребує більш теоретичного опрацювання, зокрема, на підставі зарубіжного досвіду.

II. Постановка завдання

Мета статті – дослідження зарубіжної практики функціонування житлового сектора, заснованого на законах зарубіжної економіки.

III. Результати

У Сполучених Штатах Америки поширено залучення спеціалізованих фірм до управління житловою власністю (наприклад, багатоквартирними житловими комплексами) [1–3].

У зв'язку з цим цікаво простежити виникнення професійних структур управління власністю в США. На порозі ХХ ст. відбуло-